

соціального захисту такої категорії осіб. Суми коштів, які виплачуються саодиноким матерям є недостатніми, і часто працюючі саодинокі матері не можуть розраховувати навіть на такий вид допомоги. Тому, доцільною є трансформація діючої системи оплати праці, щоб кожна людина мала змогу забезпечити себе та сім'ю, а не через збільшення їх фінансування за рахунок державних коштів. Соціальна робота з саодинокими матерями повинна бути спрямована на профілактику складних життєвих обставин та попередження кризових станів.

Список використаних джерел:

1. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; / Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. Ч. 1. 256 с.
2. Костишин Е., Шевців Ю. Практика саодинокого материнства в сучасному соціумі. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності*: матеріали І наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Львів, 20-21 жовт. 2022 р. Львів: ЛДУБЖД, 2022. С. 215–219.
3. Кравченко О. До питання надання соціальних послуг саодиноким матерям в Україні. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія* Науковий зб. НУ «Чернігівська політехніка». 2018. № 2 (12). С. 58–64.
4. Саодинока мати: статус, права та пільги. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016697-16#Text>
5. Пастошук Г. Життєдіяльність неповних сімей як психологічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. Херсон*. 2018. №3 (2018). С. 85–91.
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 лист. 1992 № 2811-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
7. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2001 р. №1751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF#n16>
8. Шевців Ю., Білецький О. Феномен саодинокого материнства в Україні в умовах воєнного стану. *Молодий вчений. Соціологічні науки*. №7 (119). 2023 р. С. 25–30.

Алла Киричок
магістрантка ОПП Соціальна педагогіка,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль
Наталія Олексюк
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Важливою передумовою адаптації людей літнього віку до життя в після трудовий період є організація в умовах територіальної громади ефективної системи їх соціального обслуговування. У статті проаналізовано зміст, особливості та основні підходи до соціального обслуговування осіб літнього віку в умовах територіальної громади, визначено шляхи оптимізації означеного процесу в Україні.

Ключові слова: *соціальна робота, люди літнього віку, соціальне обслуговування, фахівець із соціальної роботи, територіальна громада.*

Проблема налагодження соціального обслуговування та забезпечення достатнього рівня життя людей літнього віку займає вагомим місце в соціальній політиці будь якого цивілізованого суспільства. Соціальне обслуговування – це система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку та послуги, які надаються фахівцями із соціальної роботи окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування людей літнього віку здійснюється за місцем їх проживання, у спеціалізованих закладах і структурах, які діють за підтримки органів місцевого самоврядування. Порядок надання соціальних послуг особам літнього віку визначається Кабінетом Міністрів України [1, с. 45].

Актуальність проблеми соціального обслуговування осіб літнього віку зумовлюється стрімким демографічним старінням населення, що передбачає наявність високої чисельності осіб літнього віку. Кожного року кількість літніх людей на планеті збільшується на 2,4%. За прогнозами

ООН до 2025 року кількість осіб цієї вікової категорії може зрости до одного мільярда осіб. Саме тому гостро постає необхідність значних змін в системі організації соціального захисту означеної категорії осіб, у розширенні спектру соціальних послуг та удосконаленні механізмів їх соціального обслуговування [3].

Первинні засади організації соціального обслуговування людей літнього віку були втілені в принципах ООН, прийнятих у 1991 р. Генеральною Асамблеєю. До них відноситься: забезпечення продуктами, житлом, одягом і медичним обслуговуванням, а також можливістю займатися діяльністю, яка приносить дохід; брати активну участь у формуванні політики, яка стосується їх благополуччя, створювати власні рухи та спілки, а також проживати у безпечних умовах із урахуванням особистих вподобань і стану, що постійно змінюється, перебувати якомога більше в домашніх умовах; дбайливий підхід та турбота зі сторони сім'ї й громади, медичне обслуговування спрямоване на підтримку або відновлення оптимального рівня фізичного, психічного та емоційного благополуччя, а також на профілактику захворювань; мати доступ до соціальних та правових послуг, а також до послуг закладів опіки та піклування; користуватися правами людини і основними свободами в будь-якому соціальному закладі, включаючи повний захист гідності, переконань, потреб та особистого життя, а також право приймати рішення про догляд та якість життя; можливістю всебічно реалізовувати власний потенціал; вести гідний та безпечний спосіб життя, не зазнаючи при цьому експлуатації, фізичного чи психологічного насилля, а також право на справедливе ставлення незалежно від статі, віку, етнічної чи расової приналежності, інвалідності чи іншого статусу [6, с. 214-215].

У цілому, люди літнього віку сприймаються світовим співтовариством як позитивний фактор, а не як тягар. Сучасне розуміння старості поєднує ідеї повноправної участі старших людей в житті суспільства і турботи про них. Адже, коли люди літнього віку відіграють активну, творчу і корисну

роль та відчувають турботу про себе, молодші покоління бачать, що їх може очікувати у майбутньому [2, с. 85]. Саме тому одним з найважливіших актуальних завдань нашого сучасного суспільства є створення умов для гідного життя літніх людей, які зараз становлять п'яту частину населення України.

У процесі дослідження проблем людей літнього віку, стає очевидним, що існуючий рівень соціальної роботи та система соціальних служб в Україні недостатньо відповідають потребам та викликам, що виникають у цієї категорії населення. Зі зростанням тривалості життя збільшується період, коли якість життя людей похилого віку стає недостатньою через різноманітні проблеми. Наразі близько 60% звернень до служб соціального та медичного спрямування стосуються осіб літнього віку із порушеннями повсякденних функцій. Україна має майже 30% населення у віці пенсійного або літнього віку. Прогнози демографічного характеру показують постійне зростання цієї категорії населення. На сьогоднішній день кожен п'ятий українець досяг віку 60 років [7, с. 51-53].

Соціальна робота з людьми літнього віку є багатоаспектна та багатопланова. Вона зачіпає такі сфери життєдіяльності, як: організація дозвілля, подолання криз, здоров'я, фінанси, і в нашій країні провадиться за напрямками: соціальна допомога та догляд в стаціонарних установах Міністерства соціальної політики України; соціальна робота з людьми літнього віку в центрах надання соціальних послуг і відділеннях денного перебування; соціальна підтримка та догляд вдома; соціальна допомога, соціальне забезпечення (створення необхідних фінансових і матеріальних умов для підтримання нормальної життєдіяльності) [8, с. 40-42].

У процесі соціального обслуговування осіб літнього віку, фахівці із соціальної роботи користуються певними фундаментальними правилами: по-перше, необхідно оцінювати потреби клієнта, зважаючи на його життєвий досвід; по-друге, потрібно уникати впливу упередженого ставлення і навпаки, варто визнавати їх статус як людей, відповідальних за

свої вчинки; по-третє, слід з'ясувати суб'єктивне бачення особою літнього віку її оточення [5, с. 138].

Під час індивідуальної роботи спеціалісти повинні: не допускати, щоб люди літнього віку впадали в негативний настрій старіння, а допомагати їм розуміти, що більшість їхніх проблем зумовлені обставинами, а не ними особисто; спонукати людей літнього віку до активності, яка підтримує відчуття інтеграції та цілісності їхнього життя; підтримувати та заохочувати бажання людей літнього віку брати на себе відповідальність за власне життя в тих ситуаціях, де це можливо [4, с. 229].

Таким чином, тенденція зростання чисельності літніх людей в Україні вимагає докорінних змін соціальної політики відносно цієї найбільш соціально незахищеної категорії населення, особливо тепер, в умовах війни в Україні. В організації соціальної роботи з людьми літнього віку необхідно враховувати всю специфіку їх соціального статусу не лише в цілому, але і особливості життєдіяльності кожної людини окремо, її потреби, біологічні та соціальні можливості. Соціальне обслуговування цієї категорії осіб в умовах громади має бути спрямоване на їх підтримку, захист, супровід, а зазначені проблеми безумовно потребують подальшого наукового дослідження та розробки нових стратегій і форм вирішення.

Список використаних джерел

1. [Горішна Н.](#) Особливості функціонування в Україні сучасної системи соціального обслуговування людей похилого віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2014. Вип. 30. С. 44–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_17
2. Кравцов С. О. Теоретичне бачення соціальної адаптації: стан, погляди, підходи. *Український соціум.* 2018. № 3. С. 83–96. URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/no-3-26-2008/teoretichne-bachennja-socialnoi-adaptacii-stan-pogljadi-pidhodi/>
3. Мірошніченко В. Інноваційні моделі соціальних послуг – крок до повноцінної інтеграції. *Соціальний захист.* Київ, 2021. № 11. С. 29.
4. Поліщук В.А., Олексюк Н.С., Лещук Г.В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2022. Випуск 1 (50). С. 227-231. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/issue/view/>

[15445](#)

5. Поліщук В.А., Олексюк Н.С., Лещук Г.В. Упровадження перспективи сильних сторін у практику діяльності університетів третього віку. *Соціальна робота та соціальна освіта. Наукове видання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Випуск 1 (8).* 2022. С. 136-144. [URL:http://srso.udpu.edu.ua/article/view/262684](http://srso.udpu.edu.ua/article/view/262684)

6. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / За ред. проф. А.Й. Капської. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/human/socialna-pedagogika/09/socialna-robota-tehnologichnyj-aspekt-kapska.html>

7. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 574 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/426234.pdf

8. Шахрай В. М. Технологія соціальної роботи : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с. URL: <https://studfile.net/preview/4031210/>

Антоніна Конончук

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин*

ПОСЛУГА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ЕФЕКТИВНІ ПРАКТИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

У статті розкривається проблема соціальної адаптації людей похилого віку. Визначено особливості соціальної адаптації як соціальної послуги. Представлено практики Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ніжинської міської ради Чернігівської області щодо надання послуги соціальної адаптації людям похилого віку.

Ключові слова: *соціальна адаптація, соціальні послуги, людина похилого віку, територіальний центр соціального обслуговування.*

Проблема соціальної адаптації є надзвичайно актуальною для людей похилого віку, оскільки в більшості випадків вона виступає необхідною умовою покращення соціального стану, самопочуття і цілком реальним способом збереження життєздатності людини у сучасному мінливому світі.

Значний внесок у дослідження соціальної адаптації зробили такі зарубіжні науковці як А. Шеффле, Г. Спенсер, У. Томас, Л. Гордон, Т.